

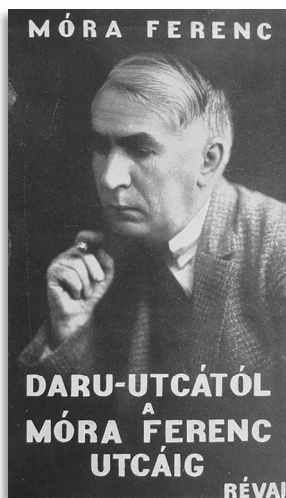
MÉSZÁROS VIKTÓRIA

„Nos, a halál ezt mind végigülte”

MÓRA FERENC AUTOBIOGRAFIKUS
KISPRÓZAGYŰJTEMÉNYÉRŐL

Az 1934-ben megjelent *Daru utcától a Móra Ferenc utcáig I–II.* Móra-írásokból készült válogatás, amelyet később egy kötetben egyesítve adtak ki újra. Ilyen típusú antológiákat vagy maguk a szerzők vagy irodalmárok (*Mórától, Móráról: az író születésének 100. évfordulóján*) állítanak össze – előbbi érvényes a kiskunfélegyházi származású író halála után néhány hónappal megjelent munkájára is. A hatvannál több, főleg tárcákból álló kötet egy *Kincskereső kisködmön*-beli történet variációjával kezdődik, és egy, a szegedi ipartestület tiszteletbeli elnökségeért szóló köszönőbeszéd-del zárul. Az alkotás végén szereplő tárcasorozat a betegség témájának irodalmi feldolgozási kísérletével szolgál, és ezzel egy olyan hosszabb hagyománysorozathoz kapcsolódik, melynek a magyar irodalomban megjelent újabb példái Esterházy Péter *Hasnyálmirigynaplója* vagy Szilasi László *Luther kutyái* című műve.

Révai Kiadó
Budapest, 1934

A kiemelkedő eredményekkel büszkélkedő ember sorsa foglalkoztatja a mindenkori befogadót – a sikeres, híres személyek (ön)életrajzi műveit az olvasóközönség érdeklődése veszi körül. A memoár jellegű kiadások a felbecsülhetetlen értékkel bíró (pozitív vagy negatív) kvázi-mentorok megtalálásának lehetőségét is nyújthatják. Móra, aki magát a magyar irodalom célszerű szegényemberének is nevezte, példaképszerű figuraként is állhat a befogadó előtt a *Daru utcától a Móra Ferenc utcáig* alapján. Olyan első generációs értelmiségi volt, akinek alkotásait józanság, (ön)kritika, alázat és irónia hatotta át, aki az élet

mindenkori parancsaihoz alkalmazkodott (*Szegedi életem 25. évfordulója, Mi-lyen hős voltam én!* című szövegek). Nem a szeretetthez, kitűzöthöz húzni ko-rántsem a lemondással egyenértékű az íráskok tanúsága szerint – mind a ta-nári, mind a költői hivatás és az azokhoz kapcsolódó kérdések reflektálttá, tanulságossá válnak a *Daru utcától a Móra Ferenc utcáig* lapjain. A Nagy Forsythia-virágzás városunkban című írás a szegedi tanárnak készül és a Sze-gedi Naplóhoz kerülés történetét meséli el, az Egy koporsó és egy fejfa története a szerző egyetlen verseskötetének megjelentetésével, ezen keresztül kiadás-problematikával, mű és közönség viszonyával foglalkozik. A könyv felvo-nultat támogató, nagy hatást gyakorló személyeket Móra útjának egy-egy ál-lomásán: ők, az ő eleven képük feszültséget, dinamikát képez a narrátor ne-héz természetéről is beszámoló, ilyenformán önreflexív, analitikus íráskokban.

Lengyel András A „másik” Móra című művében felhívta a figyelmet a szer-ző publicisztikai személyességére; az íráskok Mórájának fiktív képe mel-lett foglalt állást. Megtudhattuk, hogy Móra kiterjedt újságírói munkássága kínál magyarázatot az író századvégi eszményébe be nem illeszthető szöve-gek alkotására. Az 1934-es pszeudo-regény utólagos asszociációval köthető a modernitáshoz, ahogyan a Négy apának egy leánya (A festő halála) című alkotás is. A Neszme, avagy miből lesz a gálickő? című tárcában a regényírás kéziköny-vének nevezi Móra a kötetet – Lengyel András anakronisztikus posztmodern könyvnek tartja, többek között a magas és populáris kultúra egybejátszása, az egy főszólamra (regényírás, történetmondás kötelezettsége) felfűzött több-féle téma miatt. A kötethez való viszonyuláshoz az önéletírás irodalomtudo-mányi ártrendeződése is hozzájárulhat. A nyelv- és szubjektumszemléleti for-dulat értelmében szükséges elválasztani az elbeszélőt és az elbeszélrt önélet-rajzi ént, poétikai olvasásnak alávetni az autobiográfiát. A Daru utcától a Móra Ferenc utcáig „posztmodern” szöveggként töredezettségénél, kollázsszerűsége-nél és játékoságánál fogva lehetővé tesz szabadabb értelmezést.

A halálközelség, a transzcendens tapasztalata keretezi a könyvet. A más Móra-kötetekből ismerős első elbeszélések közül kiemelendő a Mikor én az égben jártam: a Kincskereső kisködmön Szépen szóló muzsikájával közös bennük a hűg betegségének szituációja, és a jó gyerek által megszólaltatható körtemu-zsika. A szerző 1934-es alkotásában viszonylagossá válik az utóbbi elem je-lentősége, mert a narrátor az akkori gyermeki fantáziájába utalja a játék hasz-nálhatatlanná válásának magyarázatát (valójában föld került bele cserépbe rejtés miatt). A Mikor én az égben jártam-ban a főhős megbetegedése, angyalok közötti léthez kötődő hagymázás állapota lesz kulcsfontosságú: onnan az anyai sikítás hatására tér vissza a főszereplő a földre. Több íráskban is reflektál a narrátor saját idős korára, végéhez közeledő életére, az egyes szövegek is tematizálják más-más módon a „nagy vadászt”. Az Istenkeresésben egy pap villámlásban, az Úr megtalálásakor leli vesztét, A jó Isten foltozósűcsében a főszereplő apja Halálnak álcázva magát szökik le a mennyből a fiához, hogy

az Ő subájával megmentse agonizáló fiát. A *Máriácska a sakalóban* a főhős kislányának játékvá váló Mária-szoborról szól, *A halhatatlan íróasztal* és az *Irodalmi kérdések a limbusban* című írásokban Móra saját magával kapcsolatos tévedést, félreértést tisztáz. Mindegyikben tükröződik az elmúlás kiterjesztett értelme: a kegytárgynak nemcsak speciális funkciója szűnik meg, hanem darabokra is törik, továbbá lebontja Móra a mikszáthi tanítvány és irodalmisághoz való viszonyulásának képét. Mikszáth ugyan néhány évig a *Szegedi Napló* munkatársa volt, de hogy Mórát tanította volna írni, csak kritikusi képzettársítás – mulatságos, példázatszerű eset világítja meg, mi köze lehetett egymáshoz a két szerzőnek. A lap szerkesztőségében ugyanis Mikszáth asztala olyan legendaként lepleződik le, amivel a mindenkor új tagokat kárpótolják alacsonyabb fizetésükért. Az *irodalmi kérdések a limbusban* címe a még meg nem válaszolt leveleknek fenntartott fiókra vonatkozik, az írásban egy társadalom iránt elkötelezett francia irodalmi mozgalom kérdőíve kerül előtérbe. Az „inkább igazat, mint mindenáron különlegeset” elvét nem fogadja el Móra, aki hangszermetaforával szemlélteti a ki-ki számára adekvát, érvényes megnyilvánulási formát.

„Mindig lesznek emberek, akik azt tartják, hogy ami irodalom az nem beszélhet azon a hétköznapi nyelven, amin az élet. [...] De az ördög vigye el azt a stiliztikát, engem még az se tudott leszoktatni arról, hogy úgy beszéljek, ahogy az édesanyámtól tanultam” – fogalmazza meg Móra. Az írás az apa révén a szűcsmesterség, a barkácsolás megfelelőjeként is szerepel, vigaszt nyújtó, támaszt adó lehetősége a (szinte) lezáró pozícióba elhelyezett tíz tárcát tartalmazó *Innenen túl, túlhanon innen*-ben is meghatározó. Abban ugyanis az epebetegségből való felépülés miatt, az érintetteknek és az érte aggódóknak köszönetképpen készítette az írássorozatot. A karlsbadi kúra tapasztalatai, az (egykori) félegyházi kezelésmódra való emlékezés, a gyomor egyéniségével kapcsolatos humoros állásfoglalás: ezekről olvashat többek között a befogadó. A lélekből felszakadó kín sziklákkal, a tükörbe nézegetés a halál-folyam méricskélésével lesz képszerű, a könnyekben sem kinyilvánítható szenvedéssel ismerkedik meg a mindaddig csak halállal játszó, magára idős gyerekként hivatkozó narrátor. Figyelemre méltó az *Isten térdein* című szöveg magány-konceptiója a csillagok közötti távolság katedrálisnyi tátongó ürességével, továbbá a lábadozó unokájához szóló *Levél egy kis beteg vánkósára* – ezt a klinikáról címezi, ahol egy újabb, rejtélyes probléma miatt kezelik. A kis rokonnak való örömszerzés, támogatás az „odaátból” való visszatérés értelmeként mutatkozik meg; a főszereplő istenélményhez köti könnyezésének megszűntét. A tárcák láncában fokozás érvényesül: bonyolultabbá válik a kórkép, változatosabbá a beavatkozási forma – fordulópontot jelent egy rokon korábbi, sárgaságban való elvesztésének kitudódása. A másik, kiszámíthatatlan betegségét már beleértett halálként könyveli el a főhős, amit a *Nemzeti szolgálmester* című beszéd szövegében is említ. A biztos végnek tekintett

operáció után, Móra megsejtve saját sorsát, egy Titanic-túlélőhöz hasonlítja magát, aki kevésbé megmenekülése után Bostonnál fulladt vízbe. Nemcsak ez a kiemelt mozzanat, hanem a Móra-kötet címe is összefügg az élet metaforikus utazásával: a kezdetben világot jelentő kiskunfélegyházi Daru utca az elvont értelmű Móra Ferenc utcához vezet az emlékezet térképén.

A *Daru utcától a Móra Ferenc utcáig* című kötetben a tematikai eklektikuság nem zárja ki a végigvonuló mintázat meglétét: a tágabb értelemben vett veszteség, halál motívuma szervezi a művet, miközben a benne szereplő írások új kontextusuk révén megelevenednek. Figyelemre méltó a kötet utótörténete és hatása: Móra itteni, betegséggel küzdő alakja teremti meg az író dédunokája, Vészits Andrea egyik regényének fiktív alapszituációját – az *Apapa regényében* a haldokló dédszülő és a gyerek narrátor együttesen működik közre az életrajz létrejöttében. Vészits 1989-ben megjelent, progresszív, kísérletező módon megformált alkotása, amellet, hogy kreatív módon veszi birtokba a kollektív és családi történelem anyagát, ráirányítja a figyelmet a *Daru utcától a Móra Ferenc utcáig* jelentős emlékezeti és irodalmi teljesítményére.